

Najwyżej położone stanowisko lęgowe bączka *Ixobrychus minutus* w Polsce

The most elevated breeding site of Little Bittern *Ixobrychus minutus* in Poland

ADAM FLIS, ANNA ZIĘCIK, WIESŁAW KRÓL

*Instytut Ochrony Przyrody
Polska Akademia Nauk
31–120 Kraków, al. A. Mickiewicza 33,
e-mail: flis@iop.krakow.pl*

Słowa kluczowe: bączek, *Ixobrychus minutus*, starorzecze, Czarna Orawa, Kotlina Orawsko-Nowotarska.

W lipcu 2014 roku stwierdzono najwyżej położone stanowisko lęgowe bączka *Ixobrychus minutus* (Linnaeus, 1766) w Polsce, które znajdowało się na wysokości 600 m n.p.m. Gniazdo z pięcioma pisklętami zostało znalezione na starorzeczu Czarnej Orawy w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej i był to pierwszy potwierdzony lęg tego gatunku na terenie całej kotliny. W Polsce bączek jest nielicznym gatunkiem lęgowym, a jego populację szacuje się na 700–1000 par.

Bączek *Ixobrychus minutus* (Linnaeus, 1766) jest najmniejszym europejskim lęgowym gatunkiem czapli (Voisin 1991). Prowadzi bardzo skryty tryb życia, a największą aktywność wykazuje w godzinach porannych i wieczornych (Cramp, Simmons 1977; Kushlan, Hancock 2005). Bączek jest gatunkiem ściśle związanym z występowaniem przybrzeżnego pasa wieloletniej roślinności szuwarowej lub zarośli wierzbowych, które wykorzystuje jako miejsca do odbicia lęgów oraz zdobywania pokarmu (Bauer, Glutz von Blotzheim 1966; Voisin 1991). Występuje zarówno na naturalnych płytkich jeziorach, bagnistych dolinach rzecznych, jak i na zbiornikach pochodzenia antropogenicznego np. stawy rybne, zbiorniki zaporowe czy pokopalniane zbiorniki zapadliskowe (del Hoyo i in. 1992; Kushlan, Hafner 2000). W Polsce jest bardzo nielicznym ptakiem lęgowym, wpisanym do *Polskiej czerwonej*

księgi zwierząt jako gatunek narażony na wyginięcie (kategoria VU) (Cempulik, Kupczyk 2001). Wielkość krajowej populacji ocenia się na 700–1000 par, obecnie w większości zlokalizowanych na stawach hodowlanych (Flis, Betleja 2015).

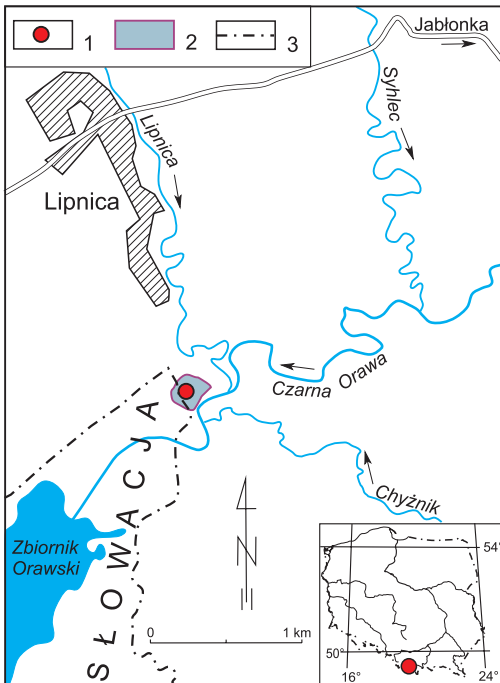
Bączek na większości obszarów swojego szerokiego zasięgu występowania jest gatunkiem zasiedlającym z reguły tereny nizinne, poniżej 200 m n.p.m. (Cramp, Simmons 1977), jednakże na niektórych obszarach górskich może być dość liczny nawet powyżej 500 m n.p.m. (Bauer, Glutz von Blotzheim 1966; Voisin 1991). W Europie najwyżej położone stanowisko lęgowe bączka odkryto na stawie Furtnersteich w Mariahof w austriackich Alpach (Styria) na wysokości 870 m n.p.m. (Rosian, Spreitzer 2008). Najwyżej położone są stanowiska lęgowe w Indiach w Kotlinie Kaszmirskiej (Zachodnie Himalaje), gdzie częściowo osiadła populacja

bączka występuje do 1800 m n.p.m. (Kushlan, Hancock 2005). Natomiast na Madagaskarze podgatunek bączka *I. m. podiceps* (Bonaparte, 1855) występuje do wysokości 1500 m n.p.m. (del Hoyo i in. 1992).

W Polsce bączek zasiedla przede wszystkim obszary nizinne oraz wyżyny, przeważnie do wysokości około 200 m n.p.m., rzadziej występuje na terenach podgórskich (Dombrowski 2004). Najwyżej położone stanowiska lęgowe zostały stwierdzone na stawach w Mostkach pod Starym Sączem w Kotlinie Sądeckiej na wysokości 310 m n.p.m. oraz na Zbiorniku Sieniawskim (Pogórze Bukowskie) na wysokości 350 m n.p.m. (Cichocki 1992). Wyżej stwierdzonych stanowisk lęgowych tego gatunku

w Polsce nie odnotowano (Kupczyk, Cempulik 2007).

Informacje o możliwym, pierwszym stanowisku lęgowym bączka w polskiej części Kotliny Orawsko-Nowotarskiej pochodzą z lat 2012–2013. Na zlokalizowanym na granicy Polski i Słowacji starorzeczu Czarnej Orawy (pow. 3,7 ha, 49°27'N; 19°38'E, ryc. 1), położonym na wysokości 600 m n.p.m., w ciągu całego sezonu lęgowego wielokrotnie stwierdzano odzywającego się głosem godowym samca. Przypuszczano, że bączek jest lęgowy na tym starorzeczu, ale gniazda nie odnaleziono i nie obserwowano młodocianych ptaków (D. Karaska, M. Baran – inf. ustna). Kolejne informacje dotyczące obecności bączka na tym obszarze pochodzą z 9 maja 2014 roku, kiedy na tym samym starorzeczu Czarnej Orawy (ryc. 2) obserwowano samice (B. Czerwiński – inf. ustna). Wielogodzinne kontrole terenowe na przełomie czerwca i lipca wykazały obecność pary ptaków. Zachowania ptaków wskazywały na obecność lęgu i etap karmienia piskląt. Dnia 3 lipca 2014 udało się zlokalizować gniazdo, znajdujące się w zakrzczeniach wierzbowych wyrastających z wody na samym środku starorzecza. Z uwagi na duże trudności w dostaniu się do gniazda (głęboka woda, grząskie podłoże) podczas kontroli użyto pontonu. W gnieździe znajdowało się pięć piskląt (w tym jedno martwe) w wieku około 12 dni (ryc. 3). W trakcie kontroli gniazda wszystkie pisklęta były podobnej wielkości, co u czapli zdarza się rzadko, gdyż pisklęta lęgą się asynchronicznie. Pisklęta zostały zaobrączkowane metalowymi obrączkami, a gniazda już później nie kontrolowano. Sekcja martwego pisklęcia wykazała pusty żołądek. W okresie poprzedzającym kontrolę gniazda na całym obszarze kotliny występowały długotrwałe i intensywne opady deszczu oraz duże spadki temperatury w nocy, które prawdopodobnie mogły mieć wpływ na regularne dostarczanie pokarmu dla wszystkich piskląt przez parę rodzicielską. Starorzecze, na którym znajdowało się gniazdo, było całkowicie odcięte od głównego biegu Czarnej Orawy. Gniazdo zbudowane wyłącznie z gałązek wierzbowych w momencie

Ryc. 1. Lokalizacja starorzecza Czarnej Orawy w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej, w którym stwierdzono pierwszy lęg bączka *Ixobrychus minutus* na terenie całej kotliny: 1 – lokalizacja gniazda, 2 – starorzecze Czarnej Orawy, 3 – granica państwa

Fig. 1. Location of the Czarna Orawa oxbow lake in the Orava-Nowy Targ Valley, where the first and so far the only brood of the little bittern *Ixobrychus minutus* was found: 1 – location of the nest, 2 – Czarna Orawa oxbow lake, 3 – national boundary

kontroli miało średnicę 20 cm i wysokość – 13 cm, usytuowane było na wysokości 26 cm od powierzchni wody. Głębokość wody pod gniazdem wynosiła 55 cm, a zakrzewienia wierzbowe w miejscu lokalizacji gniazda wyrastały do wysokości około 3,5 m.

W słowackiej części Kotliny Orawsko-Nowotarskiej bączek stwierdzany jest corocznie, szczególnie na Zbiorniku Orawskim (D. Karaska – inf. ustna). Najwięcej stwierdzeń pochodzi z okolicy ujścia Czarnej Orawy do zbiornika oraz bezpośrednio z samej cofki, czyli miejsc nieodległych od starorzecza, w którym zarejestrowano lęg bączka po polskiej stronie kotliny. Pojedyncze obserwacje dotyczą najczęściej odżywających się samców na samym początku sezonu lęgowego, kiedy poziom wody w cofce zbiornika jest jeszcze wysoki (M. Demko – inf. ustna). Pewnego lęgu w postaci odnalezionego gniazda ze zniesieniem lub piskląt po słowackiej stronie kotliny nie udało się do tej pory potwierdzić, co przy aktualnie występujących warunkach siedliskowych na Zbiorniku Orawskim wydaje się tylko kwestią czasu (D. Karaska – inf. ustna). W Czechach najwyżej położone stanowisko lęgowe (563 m n.p.m.) stwierdzono na stawie

Ryc. 2–3. Starorzecze Czarnej Orawy i pisklęta bączka *Ixobrychus minutus* w gnieździe w wieku około 12 dni (3.07.2014 r.; 2: fot. W. Król, 3: A. Flis)

Figs 2–3. The Czarna Orawa oxbow lake and about twelve-day old chicks of little bittern *Ixobrychus minutus* in a nest (3 July, 2014; 2: photos by W. Król (2) A. Flis (3))

rybnym koło miejscowości Žďár nad Sázavou (Šťastný i in. 2006).

Potwierdzenie stanowiska lęgowego bączka w Kotlinie Orawsko-Nowotarskiej, który jest kolejnym chronionym gatunkiem występującym na tym terenie, poza wytyczonymi rezerwatami i obszarami Natura 2000, świadczyć tylko może jak cennym i wartościowym z przyrodniczego punktu widzenia jest obszar całej kotliny.

PIŚMIENICTWO

- Bauer K.M., Glutz von Blotzheim U.N. 1966. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Bd. 1. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Cempulik P., Kupczyk M. 2001. *Ixobrychus minutus* (L., 1766) – Bączek. W: Głowaciński Z. (red.). Polska czerwona księga zwierząt. Kręgowce. PWRiL, Warszawa: 112–114.
- Cichocki W. 1992. Bączek *Ixobrychus minutus*. W: Walasz K., Mielczarek P. (red.). Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991. Monografia Ptaków Małopolski. Biologica Silesiae, Wrocław: 90–91.
- Cramp S., Simmons K.E.L. (red.) 1977. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Tom 1: Ostrich to Ducks. Oxford University Press, Oxford.
- del Hoyo J., Elliott A., Sargatal J. (red.) 1992. Handbook of the Birds of the World. Tom 1: Ostrich to Ducks. Lynx Edicions, Barcelona.
- Dombrowski A. 2004. *Ixobrychus minutus* (L., 1766) – bączek. W: Gromadzki M. (red.). Ptaki (część I). Poradniki ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 – podręcznik metodyczny. Tom 7. Ministerstwo Środowiska, Warszawa: 63–66.
- Flis A., Betleja J. 2015. Bączek *Ixobrychus minutus*. W: Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z., Chodkiewicz T. (red.). Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny. Wydanie 2. GIOŚ, Warszawa: 349–353.
- Kupczyk M., Cempulik P. 2007. Bączek *Ixobrychus minutus*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań: 114–115.
- Kushlan J.A., Hafner H. 2000. Heron conservation. Academic Press, London.
- Kushlan J.A., Hancock J.A. 2005. The Herons. Oxford University Press, Oxford.
- Rosian B., Spreitzer J. 2008. Brutnachweis der Zwergrohrdommel *Ixobrychus minutus* (L.) in 870 m Seehöhe am Furtnersteich in der Obersteiermark, Österreich (Aves). *Joanna Zoologie* 10: 85–88.
- Šťastný K., Bejček V., Hudec K. 2006. Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001–2003. Aventinum, Praha
- Voisin C. 1991. The Herons of Europe. T. & A.D. Poyser, London.

SUMMARY

Chrońmy Przyrodę Ojczystą 72 (3): 237–240, 2016

Flis A., Zięcik A., Król W. The most elevated breeding site of Little Bittern *Ixobrychus minutus* in Poland

In July 2014, the highest breeding site of Little Bittern *Ixobrychus minutus* (Linnaeus, 1766) was found in Poland. It is located at an altitude of 600 m asl. The nest with 5 chicks was found at the oxbow lake of the Czarna Orawa river in the Orawa-Nowy Targ Valley and it was the first confirmed brood of this species in the whole valley area. The Little Bittern in Poland is sparse breeding bird with population size estimated at 700–1000 pairs.